

"Iskola" a hivatalos oktatási rendszeren kívül – Az Ördögös NépzeneTanoda innen és túl...

Bíró István Ferenc

Debreceni Egyetem, Nyíregyházi Egyetem

Bevezetés

A Ördögös NépzeneTanoda egyik legnagyobb jelentőségét abban látjuk, hogy nemcsak az átadandó tudásanyagot tekintve törekszik az autenticitásra, hanem az átadás-átvétel folyamatában is a hagyományból megismert modellt követi. Az iskolai szervezeti forma ilyen mértékben nem teszi lehetővé a hagyományos modell iskolai keretek közé való átültetését, melynek legfőbb okát abban látjuk, hogy az intézményes népzeneoktatás a kialakulásának kezdeti időszakában a klasszikus zeneművészeti ág sajátosságait vette alapul. Az említett műfajtól való távolságát csak a rendszerváltást követő időszakban jelölte ki egyértelműen. A korábbi időszakot tekintve megállapítottuk, hogy tantervi szinten (1981) leginkább a tudástartalomban, valamint néhány hangszer esetében rejtett módon az átadás módjában vált azonosíthatóvá az elkülönülés (Bíró, 2015).

Iskolai tudás – természetes tudás

Az általános zenei műveltség (zenei olvasás és írás, zeneelméleti ismeretek stb.) elsajátítása alapvető követelmény ahhoz, hogy a tanuló magasabb iskolai szinten folytathassa tanulmányait, melyre e sorok szerzője egyik korábbi munkájában rámutatott (Bíró, 2015). Ez a megállapítás önmagában hordozza azt, hogy a hagyományból megismert átadás-átvételi formák teljes mértékű adaptációjáról iskolai környezetben annak ellenére sem beszélhetünk, hogy egyre nagyobb mértékben figyelhető meg az a tendencia, amire már többek között Karácsony Sándor is felhívta a figyelmet. Karácsony emlékeztet rá, hogy ha egy kultúrát igazán mélyen meg akarunk ismerni, akkor annak átadás-átvételi folyamatát is el kell sajátítani (Karácsony, 1985). Ugyanerre a megállapításra jutottak a táncházmozgalom első képviselői is az 1970-es években, akiknek hatására az intézményes népzeneoktatás átadás-átvételi formái is egyre inkább ebbe az irányba mutattak.

Horsa István oktatásfilozófiai és oktatásmódszertani megfontolásai tökéletesen beilleszthetők az említett gondolatokba.

Horsa István 1988-tól járt az Óbudai Népzeneiskola jogelőd intézményébe, ahol mélyebben is megismerkedhetett a vonós népzénnel.

Mesterei a táncházmozgalomból jól ismert zenészek voltak, akik közül kettőt emel ki. Lányi Györgytől és ifj. Csoóri Sándortól tanult, akik mint az Óbudai Népzeneiskola jogelőd intézményének tanárai és a táncházmozgalom zenészei ismerték mind az iskolai, mind a hagyományos tudás átadás-átvétel sajátosságait.

A tanoda

Jelenleg nagyjából 60 fő jár a tanodába. A diákokról elmondható, hogy leginkább az értelmiség gyermekeinek köréből kerülnek ki, és szinte valamennyiük szülője jelenleg is valamilyen kapcsolatban van, vagy egykor volt a táncházmozgalommal. Egykori táncosok, zenészek gyermekei, akiknek objektív anyagi állapota jónak mondható. A legfiatalabb tanuló a 6-7 évesek korosztályából kerül ki, a legidősebb jelenleg 55 éves.

Intézményi milió és annak szerepe

Fontos, hogy a tanoda berendezési tárgyai (néhány kivétellel) mind a falusi környezetet idézik. Ez is központi része a gondolatvilágnak, hiszen a gyermek, amikor belép a tanodába, azonnal olyan környezetben találja magát, ami észrevétlenül alakítja ki a népi kultúrával kapcsolatos komplex látásmódot, ugyanis a népzene önmagában csupán az egészből kiragadott részterület (Lajtha, 1992). A paraszti gondolkodásmód ugyanúgy tetten érhető mind a táncban, a zenében, mind a tárgyi alkotásokban, melyeket a tanuló így

indirekt módon önmaga fedezhet fel.

A tanulás struktúrája

A foglalkozások időtartama életkorhoz kötött. Kezdetben a diákok heti 30 percet töltenek el a tanodában. Az első évben minden diák megtanul ütőgardonon játszani, melynek funkciója összetett. A hangszer egyszerűsége lehetővé teszi, hogy a gyermek korán sikerélményhez juthasson, valamint mivel ritmushangszerről van szó, nem kell hangokat fogni, csupán ritmusokkal, ritmusképletekkel ismerkednek meg a tanulók. A hangszertanulás alapja a gyimesi zene. Ezen a vidéken használatos az ütőgardon, amely zenekarban betöltött funkciója szerint kísérő hangszer. A gyermek tehát 6-7 éves korában megismeri, megtapasztalja a zenekarban betöltött szerepeket, és az együttzenéléssel járó feladatokat. A második évtől kezdődően egyórás foglalkozáson vesznek részt heti rendszerességgel a diákok, amelyeken mindenki csellózni tanul.

A hangszertanulás alapja a széki zene, a hangszeren két húrt összehúzva, hangzatokat megszólaltatva tanulnak játszani, amely egyértelműen a hangszernek a népzene műfajában betöltött szerepére utal. Nem lehet egyértelműen meghatározni, hogy meddig tart ez a tanulási szakasz, a tanulók ügyességétől függően 2-3 év lehet, de volt már, hogy egy diák annyira gyorsan fejlődött, hogy egy év után a következő szintre léphetett.

A kontrára való továbblépés feltétele, hogy a diák testi és szellemi értelemben is érett legyen egy „bonyolultabb” hangszer elsajátítására. Mivel az idő mint tényező nem fontos a felépített rendszerben, ezért nincs a nevelő számára „kényszer”, hogy mindenképpen el kell juttatnia a diákat a következő szintre.

Jelenleg a tanodának nincs olyan hegedűse, aki a vázolt rendszerben kezdte volna el a tanulmányait. Összevetve a tanoda alapításától eltelt időt az egyes tanulási szakaszokkal azt láthatjuk, hogy azok a diákok, akik az intézmény megalapításától kezdve tanulók, közel járnak ahhoz, hogy megkezdhessék a hegedűtanulást.

A vázoltak alapján nagyjából egy középiskolás korú gyermek juthat el az ismertett rendszerben addig a pontig, hogy hegedűlni tanuljon.

Értékelés

A tanoda mellőzi a számonkérés minden formáját, nem használ osztályzatokat az értékelés során. Minden évben egy alkalommal közös koncert formájában közönség elé lépnek a gyerekek, ahol bemutathatják a szülők és a közönség számára, hogy mit tanultak abban a tanévben. Az alkalomra nem tanulnak új összeállítást, hanem mindig azt adják elő, amit a foglalkozásokon közösen megtanultak. Ez lehetővé teszi, hogy csupán a környezet változzon, minden más az órai környezet állandóságát idézi.

A hivatalos oktatási rendszerrel való kapcsolatról

Mint láthattuk, egy nagyon részletesen kidolgozott elmélettről van szó, amit az eltelt tíz év gyakorlata folyamatosan finomított, érlelt. Ha összevetjük a jelenlegi leírásunkat korábbi írásunkkal (vö. Bíró, 2015), melyben az iskolai rendszerű tanításról szóltunk, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy jelentős eltérések mutatkoznak oktatásfilozófiai

kérdésekben. Ez a megállapítás azonban felveti a kérdést, hogy van-e, beszélhetünk-e átjárhatóságról a két rendszer között. A kérdést indokolt lenne részletesen tárgyalni, azonban az interjú során felvetett kérdéseinkre rövid, egyértelmű választ kaptunk, miszerint nincs, és nem is cél a két rendszer közötti átjárhatóság.

Ha a kérdést árnyaljuk, akkor lehetőségünk nyílik megérteni, hogy a tanoda nem az iskolai rendszer által előírt tananyagokban gondolkodik, hanem azt leszűkítve, egyetlen (érintőlegesen lehet kettő) aldialektusra koncentrálna közelít a zenéléshez, a népzenehez. Mindez azt is jelenti, hogy az adott zenei nyelvet lényegesen részletesebben és magasabb szinten képes tárgyalni. A nevelés súlypontjait tehát a minőségre, és nem a szélesebb, de értelemszerűen felszínesebb látókörre helyezi.

A kérdést érdemes megválaszolni a tanulók szempontjából is. Milyen lehetőségei vannak a gyermeknek az iskolai rendszerben való továbbtanulásra? Biztosít-e a tanoda olyan elméleti felkészítést, mellyel megfelelő általános zenei műveltségre tehet szert a tanuló? A tanoda a népzene saját értelmezési kereteiben képzelel el, nem viszonyítja más műfajokhoz. Ez azt jelenti, hogy az iskolarendszerben elvárt zenei általános műveltségre, melyet elsődlegesen az írásbeliséggel jellemezhetnénk a legérzékletesebben, nem készít fel. Ha a gyermek arra az elhatározásra jut, hogy zenei területen tanul tovább, akkor magának kell gondoskodnia az elméleti felkészülésről, melyhez a tanoda nem biztosít szakmai partnereket. Horsa István kapcsolati hálója egyébként lehetővé tenné, hogy az elméleti felkészítést végző pedagógushoz eljuttassa a diákat, azonban az már a tanoda keretein kívül folyrna.

A tanítványokat és a szülőket a képzés megkezdése előtt részletesen tájékoztatja, hogy mennyi idő és munka szükséges ahhoz, hogy a gyermek önállóan is képes legyen zenélni.

Hitelesség

Ha a diák a Mezőségen kívül más dialektus zenéjét is szeretné megtanulni, akkor más nevelőhöz irányítja, mert fontosnak tartja azt, hogy a pedagógus csak azt a tudást adja tovább, amit hitelesen tud képviselni.

Zárszó helyett

Korábbi eredményeink azt mutatták, hogy az intézményes népzeneoktatás kezdetben a klasszikus zene műfajából megismert átadás-átvételi formát tekintette követendő példának. Az 1970-es, 1980-as években rejtett módon, a későbbiek során, a rendszerváltást követően egyre nyíltabban jelölte ki a tudásátadás területén is műfaji határait.

Annak ellenére, hogy egyre több kutató vetette fel a kérdést (Agócs Gergely, Juhász Zoltán), miszerint a népi kultúra mélységében csak akkor érthető meg, ha a hagyományozódás folyamatát is megértjük és elsajátítjuk, az iskolarendszerben való továbbhaladás feltétele továbbra is a műfajra egyáltalán nem jellemző írásbeliségen alapul.